

Hálaünnepélyt bezáró-beszéd.¹

Mélyen tisztelt közönség,

Kedves ifjuság!

Perikles, az ókor egyik kiváló embere azt mondotta: „Legmél-
több sirja egy nagy embernek és hazafinak nemzete hálás emlékeze-
zetében van“.

A mely nemzet ide helyezi el érdemes halottait, a sirt mindig
termékennyé teszi.

Ezen néhány szó nagy igazságot rejt magában, mert a nagy
halottak emléke nemzedékről nemzedékre tisztul és nő és mind nagyobb
nagyobb segítségére lesz az élőknek, olyanok ők, mint a magasan
lobogó szöveteknek, kik besugározzák maguk körül az erkölcsi lég-
kört s szellemök fénye átsugárzik a késő utódokra is. Vajha mi is
mai ünnepélyünkben segítségét merithettünk volna a jövőre, vajha
új erőt nyert volna lelkünkbe a háládatosság érzése, a nagyok
emlékének tisztelése és megbecsülése. A történelem tanúsága sze-
rint, a mely nép hazája nagyjainak emléket emel lelkében, an-
nál a hazaszeretet örök ifju lánggal ég, annak főállása, főmá-
radása biztosítva van. — De arról is tanuskodik a történelem,
hogy a hálátlanság az egyeseknél az erkölcsi szegénységnek, testü-
leteknél, társulatoknál, vallás felekezeteknél és a nemzeteknél a
hanyatlás bizonyítéka. Ezeknek tudatában a tudomány és moral
szolgálatában álló iskola nem tehet nemessebbet és az erkölcsi érzés
fokozására hatásosabbat, mintha növendékei lelkében emléket kíván
emeltetni azon nagyoknak, a kik a szellemi világosság terjesztésének
szent ügyét szolgálták, s egy hosszú élet áldásos munkájának gyümölcsét
fordították azon szent cél elérésére, hogy minél többeket segítsenek
a műveltség egy bizonyos fokára emelkedni.

Hála a gondviselésnek, egyházunknak, iskolánknak: ok ilyen
fenkölt gondolkozásu nagy jóltevője volt.

Ezek emlékének oltárt emelni lelkünkben, hálával és mély tiszte-
lettel emlékezni meg róluk, nemcsak kötelesség, hanem a lelkünkben
levő erkölcsi érzés megnyilatkozása.

Ezért kellett, hogy mi ma ünnepet szenteljünk emléköknek,
hogy erősödjék lelkünkben a háládatosság szent érzetének lángja.
Igaz ugyan, hogy a halottaknak semmi szükségük nincsen a mi

¹ Elmondott máj. 29-én, főiskolánk hálaünnepélyén.

hálánkra, elismerésünkre, de szükségünk van nekünk élőknek, hogy az ők életükből, halálukból bátorítást, lelkesedést és tanúságot nyerjünk.

Mai ünnepélyünk azonban korántsem csupán felekezeti ünnep. Nagyjaink nem csupán az egyháznak hoztak áldozatokat, hanem áldozatot hoztak a hazának, a magyar nemzetnek. A nemzeti kultúra fejlődésének, a haza fölvirágoztatásának oltárára tették áldozataikat. Ha csupán felekezeti szempontból tekintenők is őket nagyoknak, akkor is arról tennének tanúságot, hogy kicsiny egyházunk, mely annyi megpróbáltatáson ment keresztül, fönmaradását első sorban annak köszönheti, hogy nagyjai emlékét becsülni tudta, annak érzetét hagyta át utódokról utódokra s nyert benne egy főerőséget létének biztosítására. Azért mai ünnepélyünkön égjen újra erősödő lánggal a hála és kegyelet örök fáklyája s hevítsen, lelkesítsen minket, áldozatokat hozni a közjóért, tanítson megbecsülni a jótéteményt s tanítson meg arra is, hogy önzetlen nemes törekvéssel tegyük magunkat érdemesekké az élvezett jókra.

Önök pedig kedves ifjuság, mai ünnepélyünből tanulják meg, hogy miként kell hálásnak lenni s tartsák is meg azt életök végéig, hogy erkölcsi gazdagságukról ez uton is tanúságot tēhessenek. S ez intézetet, mely szintén jóltevőink áldozatkészségéből emeltetett, tanulják megbecsülni mint olyant, a melyben lelkükbe vésték azokat a nemes érzelmeket, eszméket, melyek hatása alatt a hála, a tisztelet és megbecsülés szent kötelességgé vált szívökben.

Szenteljenek minél többször egy-egy napot a jóltevők emlékének úgy mint ma is. Végül fogadja a mélyen tisztelt közönség őszinte köszönetemet, hogy mai ünnepélyünk fényét szives megjelenésével emelte s ezzel az ünnepélyt befejezettek nyilvánítom.

BOROS SÁNDOR.

Adalékok Basilius István életéhez.

Az unitarismusnak a XVI. században nem volt buzgóbb térítő apostola, mint Basilius István. Tettel s élőszóval egyaránt szolgálta vallását, egyházát és mind két téren szép sikerrel működött. Élete története sok homályos, eddig fel nem derített részlettel bir; nevéhez több oly esemény emléke fűződik, melyeket kellő hitelességű adatok hiányában eddig bizonyítani nem sikerült, de a melyek arra ösztönöznek, hogy ez irányban behatóbb kutatások végeztessenek.

Családi viszonyai, származása eddig ép oly hiányos képet mutattak, mint Erdélyen kívüli térítő működése. Az előbbire nézve néhány biztos adat került elélem, a melyeket itt közölni bátorkodom sőt az utóbbit illetőleg is leltem egy, eddig ismeretlen adatot, mely tasnádi lelkészkedéséről szól. Hogy Belényesen kívül csakugyan ő alapította-e a békési, makói, simándi, hódmező-vásárhelyi, szegedi, temesvári unitárius egyházakat, s hogy Nagyváradon térített-e át csakugyan 3000 embert: ezeket más szerencsésebb kezű kutatók fogják világosan megoldani. Ma e részletek bizonytalanok, épen ezért késpzépnyül nem vehetők, de célul szolgálhatnak biztos alpra támaszkodó kutatásoknak.

Basilius István származási helye, mint eddig is tudva volt, Kolozsvár. Atyja Balázs deák (circumspectus Blasius literatus Colosvariensis). Testvérei: Ferencz doktor († 1577 előtt); László († 1579 előtt); György és Ambrus. Neje Moód Erzsébet; gyermekei: Erzsébet, Katalin, Anna, Judit; vejei: Gyulai János, Szegedi Gergely ötvösök, Szőlősi Péter deák gyerőmonostori vár prefectus. (Judit talán hajadonon s még 1580 előtt meghalt).¹ A család maga vagyonos polgári család volt.

A fentebbi adatok igazolásául a következő okmányok szolgálnak. 1579-ben nov. 30-án eladja tiszteletes Basilius István, a néhai kolozsvári Balázs deák fia unokaöccsének Balásfi Jánosnak (ekkor „notarius cancellariae maioris,” majd 1591-ben gyulafehérvári káptalani requisitor [B. prot. p. 49], a testvére: László fiának, kit több leány-

¹ V. ö. Ker. Magv. XIV. 288. l.